

Handläggare
Leif Nilsson
Telefon: 08 508 28 700

Till
Miljö- och hälsoskyddsnämnden
MHN 2015-02-17 p. 21

Överklagande av Mark- och miljödomstolens deldom den 17 december 2014 i mål M 3346-11

Förvaltningens förslag till beslut

1. Miljö- och hälsoskyddsnämnden yrkar att Mark- och miljööverdomstolen meddelar prövningstillstånd.
2. Miljö- och hälsoskyddsnämnden yrkar att Mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens föreskrivna villkor nr. 10 *ramvillkor för luftburet buller* enligt nedanstående lydelse:
(Överstruken text markerar text som bör utgå och fetmarkerad text förslag på tillkommande text)

Ramvillkor för luftburet buller, villkor nr 10

Luftburet buller ska i byggskedet begränsas så att personer som bor i anslutning till anläggningen eller bedriver tyst verksamhet där inte, annat än tillfälligt, ska utsättas för ~~högre riktvärden avseende buller~~ **över de riktvärden än vad** som anges i Naturvårdsverkets allmänna råd om buller från byggplatser (NFS 2004:15). Värdena gäller inte för boende eller verksamhetsutövare av tyst verksamhet som erhållit skriftligt erbjudande från Trafikverket om tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse och andra skyddsåtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga. Trafikverket ska även i övrigt följa de allmänna råden.

Arbete som riskerar att medföra buller som överskrider Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggplatser (störande arbeten) får endast utföras helgfri måndag–fredag kl. 07.00–19.00. ~~I samråd med tillsynsmyndigheten får sådana arbeten även utföras på annan tid. I samråd med tillsynsmyndigheten får arbeten som medför överskridanden av riktvärden ske helgfri måndag – fredag kl. 07.00-19.00.~~

Andra avvikelser får, om det finns särskilda skäl, ske endast efter tillsynsmyndighetens godkännande.

Om Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggplatser riskerar att överskridas under fem dagar i följd eller mer än fem

dagar under en tiodagarsperiod, ska boende och verksamhetsutövare av tyst verksamhet som riskerar att beröras av sådant överskridande erbjudas möjlighet till tillfälligt boende alternativt tillfällig vistelse. För boende med särskilda behov ska sådan möjlighet erbjudas även för kortare period. Erbjudandet ska skickas till berörda i god tid innan arbetena påbörjas, dock senast tre veckor innan.

3. Miljö- och hälsoskyddsnämnden yrkar att mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens föreskrivna villkor nr. 11 *ramvillkor för stomljud* enligt nedanstående lydelse:

(Överstruken text markerar text som bör utgå och fetmarkerad text förslag på tillkommande text)

Ramvillkor för stomljud, villkor nr 11

Stomljud ska i byggskedet begränsas så att personer som bor i anslutning till anläggningen inte, annat än tillfälligt, ska utsättas för högre värden avseende stomljud inomhus (störande arbeten) än vad som anges nedan. Värdena i tabellen gäller för bostäder, vårdlokaler och fritidshus. För arbetsplatser med tyst verksamhet gäller riktvärdet 45 dBA helgfri måndag–fredag kl. 07.00–19.00.

Stomljudsalstrande arbeten får normalt utföras helgfri måndag-fredag kl. 07.00-22.00.

<i>Veckodagar</i>	<i>Tid</i>	<i>Högsta ekvivalenta värde</i>
<i>Helgfri måndag - fredag</i>	<i>07 – 19</i>	<i>45 dB(A)</i>
<i>Helgfri måndag – fredag</i>	<i>19 – 22</i>	<i>45 40 dB(A)</i>
~~<i>Lördag</i>~~	~~<i>09 – 17</i>~~	~~<i>45 dB(A)</i>~~
<i>Lördag</i>	<i>07 – ~~09~~ + 17 – 19</i>	<i>35 dB(A)</i>
<i>Söndag och helgdag</i>	<i>07 – 19</i>	<i>35 dB(A)</i>
<i>Lördag, söndag och helgdag</i>	<i>19 – 22</i>	<i>30 dB(A)</i>
<i>Samtliga dagar natt</i>	<i>22 – 07</i>	<i>30 dB(A)*</i>

*För bostäder gäller dessutom maximal momentan ljudnivå om 45 dB(A) alla dagar nattetid 22 – 07

~~Störande arbeten~~ **Arbeten som innebär överskridanden av riktvärden i angiven tabell får endast i samråd med tillsynsmyndigheten utföras kl. 07.00–22.00 helgfri måndag–fredag- Samt lördag kl. 09.00–17.00. I samråd med tillsynsmyndigheten får störande även på annan tid.**

Andra avvikelser får, om det finns särskilda skäl, ske endast efter tillsynsmyndighetens godkännande.

Värdena gäller inte för boende eller verksamhetsutövare av tyst verksamhet som erhållit skriftligt erbjudande från Trafikverket om tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse och andra skyddsåtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga.

Riskeras överskridande av bullernivåer inomhus under fem dagar i följd eller mer än fem dagar under en tiodagarsperiod och andra störningsbegränsande åtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga, ska Trafikverket erbjuda möjlighet till tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse. För boende med särskilda behov ska sådan möjlighet erbjudas även för kortare perioder. Erbjudandet ska skickas till berörda i god tid innan arbetet påbörjas, dock senast tre veckor innan.

4. I det fall mark- och miljödomstolen inte anser att föreskrivna bullervillkor ska ändras enligt nämndens förslag yrkar nämnden i andra hand att mark- och miljööverdomstolen föreskriver samma bullervillkor för projekt Förbifart Stockholm som för projekt Nya Slussen genom avgörande 2015-01-21 mål nr M 2008-14, enligt lydelse nedan:
(Överstruken text markerar text som bör utgå och fetmarkerad text förslag på tillkommande text)

4.1. Buller från byggverksamheten under byggtiden ska begränsas så att den ekvivalenta ljudnivån inomhus som riktvärde inte överskrider

- 45 dB(A) i bostäder och arbetslokaler samt

-40 dB(A) i skolor helgfri måndag-fredag

kl. 07.00–19.00

- 35 dB(A) i bostäder helgfri måndag-fredag

kl. 19.00–22.00

- 35 dB(A) i bostäder lördag, söndag och

helgdag kl. 07.00–19.00

- 30 dB(A) i bostäder lördag, söndag och

helgdag kl. 19.00–22.00

- 30 dB(A) i bostäder alla dagar kl. 22.00–07.00.

4.2. Arbeten som genererar luftburet buller får endast utföras helgfri måndag-fredag kl. 07.00 – 19.00. Arbeten i berg som genererar stomljud får endast utföras helgfri måndag-fredag kl. 07.00–22.00.

4.3 a. I samråd med tillsynsmyndigheten får arbeten som medför luftburet buller och överskridande av värdena i punkten 1 ske helgfri måndag-fredag kl. 07.00–19.00.

b. I samråd med tillsynsmyndigheten får arbeten som medför stomljud och överskridande av värdena i punkten 1 ske helgfri måndag-fredag kl. 07.00–22.00.

c. Andra avvikelser får, om det finns särskilda skäl, ske endast efter tillsynsmyndighetens godkännande.

4.4. Arbeten med pålning och spontning ska huvudsakligen utföras med borrning respektive vibrering.

4.5. Riskeras överskridande av bullernivåerna inomhus under fem dagar i följd eller mer än fem dagar under en tiodagarsperiod ska möjlighet till tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse, erbjudas. Erbjudandet ska skickas till berörda i god tid innan arbetet påbörjas, dock om möjligt senast tre veckor innan arbetet påbörjas. Även om riktvärdena inte överskrids ska evakuering erbjudas om särskilda behov föreligger, t.ex. till boende med nattarbete, små barn, äldre och sjukskrivna.

*4.6. ~~Stockholms kommun~~ **Trafikverket** ska vidare vidta de ytterligare förberedelsearbeten, försiktighetsmått och åtgärder som följer av ~~Åtgärdsplanen för buller och stomljud~~ **kontrollprogram under byggtiden Bilaga 1. Luftburet ljud, stomljud och komfortvibrationer.***

*4.7. ~~Stockholms kommun~~ **Trafikverket** ska senast tre (3) månader innan den tillståndspliktiga verksamheten eller den till vattenverksamheten relaterade byggverksamheten påbörjas till tillsynsmyndigheten inge **Kontrollprogram för buller och stomljud under byggtiden. som ska upprättas med utgångspunkt från ~~Åtgärdsplanen för buller och stomljud.~~** Kontrollprogrammet ska hållas aktuellt och får efter samråd med berörd tillsynsmyndighet justeras allteftersom verksamheten fortskrider.*

4.8. Tillsynsmyndigheten bemyndigas att meddela närmare villkor om åtgärder och försiktighetsmått angående buller och stomljud under byggtiden.

5. Miljö- och hälsoskyddsnämnden yrkar att mark- och miljööverdomstolen med stöd av 7 kap 7§ och 16 kap 9§ miljöbalken ska fastställa särskilda villkor om kompensationsåtgärder för de intrång i allmänna intressen som förväntas uppstå inom Hansta, Grimsta och Sätorskogens naturreservat samt Igelbäckens kulturresevat till följd av byggandet av Förbifart Stockholm.

6. Miljö- och hälsoskydds nämnden beslutar att återkalla sitt överklagande i mål nr M 3345-11, tillstånd för vattenverksamhet och hamnverksamhet vid Sättra varv.
7. Förklara beslutet omedelbart justerat.

Gunnar Söderholm

Förvaltningschef

Gustaf Landahl

Avdelningschef

Bakgrund

Trafikverket ingav den 6 oktober 2011 en ansökan till mark- och miljödomstolen om tillstånd till vattenverksamhet enligt 11 kap miljöbalken vid byggande och drift av Förbifart Stockholm mål M 3346-11 samt tillstånd för anläggande och drift av tillfälliga hamnar vid Sättras varv mål M 3345-11 samt Malmviken och norra Lovö.

Mark- och miljödomstolen meddelade den 17 december 2014 deldomar i målen. Miljö- och hälsoskyddsnämnden överklagade reservationsvis mark- och miljödomstolens dom mål nr. M 3346-11 samt dom i mål nr M 3345-11. Nämnden anhöll om anstånd att utveckla sin talan och grunderna för begäran om prövningstillstånd till den 3 mars 2015, mark- och miljööverdomstolen beviljade nämnden anstånd till den 18 februari 2015.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden återkallar sitt överklagande i mål nr M 3345-11. Nämnden fullföljer överklagande i mål nr M 3346-11 och överklagar bullervillkor nr. 10 *ramvillkor för luftburet buller* samt villkor nr. 11 *ramvillkor för stomljud*, och yrkar att mark- och miljööverdomstolen ändrar villkoren enligt nämndens förslag till villkor.

Nämnden yrkar även att mark- och miljööverdomstolen med stöd av 16 kap 9§ miljöbalken ska fastställa särskilda villkor om kompensationsåtgärder för de intrång i allmänna intressen som förväntas uppstå till följd av byggandet av Förbifart Stockholm.

Förvaltningens synpunkter

Grund för prövningstillstånd

Som skäl för prövningstillstånd anför nämnden följande:

- Det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen kommit till.
- Det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklaganden prövas av högre rätt.

Grunden för prövningstillstånd utvecklas närmare under utvecklandet av varje yrkande.

Mark- och miljödomstolens villkor för luftburet buller, villkor nr. 10

Mark- och miljödomstolens villkor för luftburet buller

Nedan följer domstolens villkor för luftburet buller, villkor nr. 10 i sin helhet:

Ramvillkor för luftburet buller

10. Luftburet buller ska i byggskedet begränsas så att personer som bor i anslutning till anläggningen eller bedriver tyst verksamhet där inte, annat än tillfälligt, ska utsättas för högre riktvärden avseende buller än vad som anges i Naturvårdsverkets allmänna råd om buller från byggplatser (NFS 2004:15). Värdena gäller inte för boende eller verksamhetsutövare av tyst verksamhet som erhållit skriftligt erbjudande från Trafikverket om tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse och andra skyddsåtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga. Trafikverket ska även i övrigt följa de allmänna råden.

Arbete som riskerar att medföra buller som överskrider Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggplatser (störande arbeten) får endast utföras helgfri måndag–fredag kl. 07.00–19.00. I samråd med tillsynsmyndigheten får sådana arbeten även utföras på annan tid.

Om Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggplatser riskerar att överskridas under fem dagar i följd eller mer än fem dagar under en tiodagarsperiod, ska boende och verksamhetsutövare av tyst verksamhet som riskerar att beröras av sådant överskridande erbjudas möjlighet till tillfälligt boende alternativt tillfällig vistelse. För boende med särskilda behov ska sådan möjlighet erbjudas även för kortare period. Erbjudandet ska skickas till berörda i god tid innan arbetena påbörjas, dock senast tre veckor innan.

Förvaltningens föreslagna ändring av villkor för luftburet buller, villkor nr. 10

Förvaltningen föreslår nedanstående ändringar av villkoret för luftburet buller. Endast de delar där förvaltningen har förslag till ändring redovisas. (Överstruken text markerar text som bör utgå och fetmarkerad text förslag på tillkommande text)

Luftburet buller ska i byggskedet begränsas så att personer som bor i anslutning till anläggningen eller bedriver tyst verksamhet där inte, annat än tillfälligt, ska utsättas för ~~högre riktvärden avseende buller~~ **över de riktvärden än vad** som anges i Naturvårdsverkets allmänna råd om buller från byggplatser (NFS 2004:15). Värdena gäller inte för boende eller verksamhetsutövare av tyst verksamhet som erhållit skriftligt erbjudande från Trafikverket om tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse och andra skyddsåtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga. Trafikverket ska även i övrigt följa de allmänna råden.

Arbete som riskerar att medföra buller som överskrider Naturvårdsverkets riktvärden för buller från byggplatser (störande arbeten) får endast utföras helgfri måndag–fredag kl. 07.00–19.00. ~~I samråd med tillsynsmyndigheten får sådana arbeten även utföras på annan tid. I samråd med tillsynsmyndigheten får arbeten som medför överskridanden av riktvärden ske helgfri måndag – fredag kl. 07.00-19.00.~~

Andra avvikelser får, om det finns särskilda skäl, ske endast efter tillsynsmyndighetens godkännande.

Förvaltningens motivering av föreslagna ändringar för luftburet buller

Villkorets innebörd

Mark- och miljödomstolens föreskrivna villkor för luftburet buller innebär att arbeten som överskrider riktvärden i NFS 2004:15 får ske under ordinarie arbetstid kl. 07.00-19.00 utan samråd med tillsynsmyndigheten. Endast arbeten som överskrider angivna riktvärden utanför ordinarie arbetstid behöver samrådas.

Samrådsförfarande

Förvaltningen menar att det är angeläget att byggarbeten som alstrar buller som överskrider Naturvårdsverkets riktvärden föregås av samråd med tillsynsmyndigheten. För byggarbeten som sker på kvällar, nätter och helger och som alstrar buller som underskrider Naturvårdsverkets riktvärden är det tillräckligt att tillsynsmyndigheten informeras. Formerna för hur tillsynsmyndigheten ska informeras kan med fördel hanteras i kontrollprogram.

Ett samrådsförfarande ger tillsynsmyndigheten möjlighet till insyn i Trafikverkets och entreprenörens egenkontroll samt att vid behov föreslå eventuella försiktighetsmått. Arbetssättet ger goda möjligheter att i samförstånd mellan myndigheten och verksamhetsutövaren komma fram till förebyggande åtgärder och

rimliga avvägningar. Det kan till exempel innebära att tillsynsmyndigheten tillstyrker vissa arbeten under en kortare försöksperiod och att verksamhetsutövaren efter utförda arbeten för tillsynsmyndigheten redovisar bullernivåer och eventuella störningar, varpå en längre period av arbeten kan tillstyrkas. Med ett sådant arbetssätt förebyggs och minimeras störningarna för närboende, samtidigt som tillsynsmyndigheten har god insyn och får god möjlighet att påverka planeringen av arbeten som riskerar att innebära störningar. Tillsynsmyndigheten har även möjligheten att utöver samrådsförfarandet använda sig av föreläggande för att föreskriva eventuella försiktighetsmått eller på annat sätt begränsa verksamheten. Sådana förelägganden har dock aldrig behövt tillämpas då verksamhetsutövaren alltid har följt de synpunkter som förvaltningen framfört i samrådsförandet.

Förvaltningens erfarenheter av tillsyn över andra byggprojekt har visat att störningar och klagomål inte sällan inträffat i de fall då entreprenörerna utfört bullrande arbeten utanför ordinarie arbetstid som de själva bedömt som tysta. Det händer oftare att förvaltningen får in klagomål i samband med sådana tillfällen jämfört med byggarbeten på nätter och helger som har föregåtts av samråd.

Det är olyckligt att tillsynsmyndigheten i de föreskrivna villkoren kopplas bort från möjligheten att påverka planeringen av kritiska arbeten i tidigt skede. Följden kan bli en mer reaktiv tillsyn där myndigheten kommer in i ett senare skede, till exempel när det inkommer klagomål eller när arbeten redovisas för myndigheten vid återkommande tillsynsmöten. Följden kan även bli att tillsynsmyndigheten kan komma att ha sämre kännedom om vilka arbeten som pågår under störningskänslig tid. Det kan i sig leda till merarbete vid utredning av eventuella klagomål som inkommer till miljöförvaltningen men det kan också försvåra för tillsynsmyndigheten att ha en helhetsbild över vilka störningar som projektet genererar vid en given tidpunkt. Sammantaget riskerar det att innebära fler störningar för närboende.

Praxis vid arbeten utanför ordinarie arbetstid

Det har under lång tid varit praxis att vid stora projekt tillämpa ett samrådsförfarande vid arbeten utanför ordinarie arbetstid, det är samma förfarande som nämnden i underinstans har yrkat gälla vid byggandet av Förbifart Stockholm.

Förvaltningen noterar att mark- och miljööverdomstolens avgörande i mål nr M 2008-14 om nya Slussen delvis innebär en skärpning av praxis, eftersom att domstolen föreskriver att avvikelser från

ordinarie arbetstid får ske vid särskilda skäl efter tillsynsmyndighetens godkännande. För överskridanden av riktvärden under ordinäre arbetstid föreskriver mark- och miljööverdomstolen dock ett samrådsförfarande.

Med ledning i mark- och miljööverdomstolens dom föreslår förvaltningen en sådan skrivning om godkännande istället för samråd när det gäller arbeten utanför ordinäre arbetstider även för Förbifart Stockholm. För överskridande av riktvärden under ordinarie arbetstid bör dock ett samrådsförfarande tillämpas i enlighet med praxis och mark- och miljööverdomstolens villkor.

Förvaltningen föreslår även en ändring av villkorets första stycke. Domstolens formulering ”*utsätts för högre riktvärden avseende buller*” innebär en språklig förbistring, närboende utsätts för buller, inte riktvärden. Förvaltningens föreslagna ändring förtydligar att det är buller över riktvärdena som boende ska skyddas emot.

Mark- och miljödomstolens villkor för stomljud, villkor nr. 11

Mark- och miljödomstolens villkor för stomljud

Nedan följer domstolens villkor för stomljud, villkor nr. 11 i sin helhet:

Ramvillkor för stomljud

11. Stomljud ska i byggskedet begränsas så att personer som bor i anslutning till anläggningen inte, annat än tillfälligt, ska utsättas för högre värden avseende stomljud inomhus (störande arbeten) än vad som anges nedan. Värdena i tabellen gäller för bostäder, vårdlokaler och fritidshus. För arbetsplatser med tyst verksamhet gäller riktvärdet 45 dBA helgfri måndag–fredag kl. 07.00–19.00.

Veckodagar	Tid	Högsta ekvivalenta värde
Helgfri måndag - fredag	07.00– 19.00	45 dB(A)
Helgfri måndag – fredag	19.00 – 22.00	45 dB(A)
Lördag	09.00 – 17.00	45 dB(A)
Lördag	07.00 – 09.00 och 17.00–19.00	35 dB(A)
Söndag och helgdag	07.00 – 19.00	35 dB(A)
Lördag, söndag och helgdag	19.00– 22.00	30 dB(A)
Samtliga dagar natt	22.00– 07.00	30 dB(A)*

*För bostäder gäller dessutom maximal momentan ljudnivå om 45 dB(A) alla dagar nattetid 22.00 – 07.00

Värdena gäller inte för boende eller verksamhetsutövare av tyst verksamhet som erhållit skriftligt erbjudande från Trafikverket om tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse och andra skyddsåtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga.

Riskeras överskridande av bullernivåer inomhus under fem dagar i följd eller mer än fem dagar under en tiodagarsperiod och andra störningsbegränsande åtgärder inte kan anses tekniskt möjliga eller ekonomiskt rimliga, ska Trafikverket erbjuda möjlighet till tillfälligt boende, alternativt tillfällig vistelse. För boende med särskilda behov ska sådan möjlighet erbjudas även för kortare perioder. Erbjudandet ska skickas till berörda i god tid innan arbetet påbörjas, dock senast tre veckor innan.

Störande arbeten får endast utföras kl. 07.00–22.00 helgfri måndag–fredag, samt lördag kl. 09.00–17.00. I samråd med tillsynsmyndigheten får störande arbeten även utföras på annan tid.

Förvaltningens föreslagna ändring av villkor för stomljud

Förvaltningen föreslår nedanstående ändringar av villkoret för stomljud. Endast de delar där förvaltningen har förslag till ändring redovisas. (Överstruken text markerar text som bör utgå och fetmarkerad text förslag på tillkommande text)

Stomljud ska i byggskedet begränsas så att personer som bor i anslutning till anläggningen inte, annat än tillfälligt, ska utsättas för högre värden avseende stomljud inomhus (störande arbeten) än vad som anges nedan. Värdena i tabellen gäller för bostäder, vårdlokaler och fritidshus. För arbetsplatser med tyst verksamhet gäller riktvärdet 45 dBA helgfri måndag–fredag kl. 07.00–19.00.

Stomljudsallstrande arbeten får normalt utföras helgfri måndag-fredag kl. 07.00-22.00.

<i>Veckodagar</i>	<i>Tid</i>	<i>Högsta ekvivalenta värde</i>
<i>Helgfri måndag - fredag</i>	<i>07 – 19</i>	<i>45 dB(A)</i>
<i>Helgfri måndag – fredag</i>	<i>19 – 22</i>	<i>45 40 dB(A)</i>
~~<i>Lördag</i>~~	~~<i>09 – 17</i>~~	~~<i>45 dB(A)</i>~~
<i>Lördag</i>	<i>07 – ~~09~~ + 17 – 19</i>	<i>35 dB(A)</i>
<i>Söndag och helgdag</i>	<i>07 – 19</i>	<i>35 dB(A)</i>
<i>Lördag, söndag och helgdag</i>	<i>19 – 22</i>	<i>30 dB(A)</i>
<i>Samtliga dagar natt</i>	<i>22 – 07</i>	<i>30 dB(A)*</i>

**För bostäder gäller dessutom maximal momentan ljudnivå om 45 dB(A)
alla dagar nattetid 22 – 07*

~~Störande arbeten~~ **Arbeten som innebär överskridanden av riktvärden i angiven tabell får endast i samråd med tillsynsmyndigheten** utföras kl. 07.00–22.00 helgfri måndag–fredag- ~~Samt lördag kl. 09.00–17.00. I samråd med tillsynsmyndigheten får störande även på annan tid.~~

Andra avvikelser får, om det finns särskilda skäl, ske endast efter tillsynsmyndighetens godkännande.

Förvaltningens motivering av föreslagna ändringar för stomljud

Stomljudens karaktär

Det är inte möjligt att med tekniska åtgärder dämpa stomljud. De så kallade stomljuden uppkommer vid tunneldrivningen när vibrationerna överförs till berget som leder vibrationerna genom marken och upp i byggnader, därefter börjar byggnadens stomme att vibrera och överför ljudet till luften och hela byggnaden drabbas av buller, särskilt känsliga är byggnader anlagda på berg. Det går därför inte att skydda sig mot stomljud genom att till exempel byta rum. Vanliga källor till stomljud som de flesta känner igen är när grannen i ett flerbostadshus borrar i väggen eller stegljud från våningen ovanför. Stomljud upplevs allmänt som mer störande än luftljud.

Stomljudens omfattning under byggtiden

Enligt den MKB som har gjorts för projektets arbetsplan riskerar närmare 8000 boende utsättas för stomljudsnivåer mellan 35-45 dBA, närmare 3800 boende riskerar att utsättas för nivåer över 45 dBA. Antalet bullerutsatta med asveende på stomljud är därmed i samma storleksordning som för både byggprojekt Citybanan och Södra Länken. I miljökonsekvensbeskrivningen anges att varaktigheten för mer eller mindre störande stomljud kan variera från någon månad till i sämsta fall något år.

Beaktat stomljudens karaktär och omfattning menar förvaltningen att det är av särskild vikt att villkor för stomljud utformas enligt innebörden i förvaltningens förslag för att minimera störningarna för närboende.

Störningsrisk för olika delsträckor

Förbifart Stockholm har en sträckning på 21km. Förvaltningen framhåller att det inte är lika stor risk för störning längs hela sträckningen, vissa områden saknar i stort närboende. I områden där risk för störning är negligerbar bör produktionen kunna utföras även på tider utanför ordinarie arbetstid, anpassat till de omgivningsförhållanden som råder. Det finns ingen anledning att förbjuda arbeten på störningskänsliga tider när skäl för arbete föreligger och det kan ske utan risk för störning. Det kan uppkomma tillfälliga behov att arbeta under helger på samtliga sträckor. Förvaltningen menar att möjlighet till sådana avsteg måste rymmas inom ett villkor, och att det inom det av förvaltningen föreslagna villkoret ges en sådan möjlighet, efter myndighetens godkännande.

Tillfälligt boende

Eftersom att stomljud inte går att dämpa är stomljudsriktvärdens främsta syfte att avgränsa kretsen av de som ska erbjudas möjlighet till annat boende. Förvaltningens förslag till riktvärden innebär att fler boende omfattas än med mark- och miljödomstolens villkor. Förvaltningen menar att det är angeläget att närboende till projekt Förbifart Stockholm får samma möjlighet att överväga ett sådant erbjudande som närboende vid andra liknande projekt.

Tillika innebär förvaltningens förslag om en gräns för 40 dBA kvällstid kl. 19.00–22.00 helgfri vardag, d.v.s. en skärpning med 5 dBA, inte någon fördröjning av projektet. Det medför dock att fler boende själva får möjligheten att avgöra om de vill nyttja tillfälligt boende eller inte. Merkostnaden för en sådan åtgärd torde vara ringa då erfarenheten visar att relativt få nyttjar ett sådant erbjudande. Förvaltningen menar att en eventuell ringa merkostnad för något fler tillfälliga boende är väl motiverat jämfört med den merkostnad det skulle innebära om dessa arbeten inte kunde bedrivas efter kl. 19.00 på vardagkvällar, den kostnaden har Trafikverket beräknat till 200-400 miljoner kronor.

Mark- och miljödomstolens villkor för stomljud är delvis motsägelsefullt

Det av domstolen föreskrivna villkoret är delvis motsägelsefullt. Villkorets första stycke anger att närboende inte annat än tillfälligt ska utsättas för högre värden (störande arbeten) än de angivna mer än tillfälligt. Stomljudvillkorets sista stycke anger att störande arbeten får utföras helgfri måndag-fredag kl.07.00-22.00 samt lördag kl.09.00-17.00.

Villkorets första stycke är därmed delvis motsägelsefullt mot villkorets sista stycke eftersom att mark- och miljödomstolen har definierat *störande arbeten* som värden som tangerar eller överskrider värdena angivna i tabellen och läser man villkorets sista stycke så innebär det att värdena (störande arbeten) utan samråd får överskridas under angivna tider, och som förvaltningen redovisat går stomljud inte att dämpa.

Praxis för arbetstider och riktvärden vid stomljudalstrande arbeten

Mark- och miljödomstolens villkor för stomljud innebär en ny praxis för hur stomljud ska hanteras. Sedan cirka 15 år tillbaka har störningar från stora infrastrukturprojekt hanterats inom ramen för kontrollprogram som har angett hur bullerfrågan ska hanteras. Sedan domen om Citybanan (Deldom 2012-08-31, Mål nr M 2301-07, M 1659-07, M 4128-08) har bullerfrågan även reglerats i villkor föreskrivna av domstol. Regleringen av arbetstider och buller har dock varit i stort sett lika både i kontrollprogram och i villkor. Det föreligger således praxis sedan lång tid tillbaka med avseende på bullernivåer och arbetstider vid stora infrastrukturprojekt. Mark- och miljödomstolens domslut för Förbifart Stockholm utgör därmed ett tydligt trendbrott och etablerande av en ny praxis där utökade störningar medges.

Nedan redovisas ordinarie arbetstider, samt riktvärden för stomljud helgfri vardag kl.19.00–22.00 och för lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 för andra projekt inom staden föreskrivna genom villkor och kontrollprogram (för de projekt som saknar särskilda villkor för stomljud redovisas det riktvärde som gäller för allt buller)

Södra länken

Byggandet av Södra Länken reglerades genom kontrollprogram.

Ordinarie arbetstid för Södra Länken var helgfria vardagar. Arbeten fick ske på annan tid i samråd med tillsynsmyndigheten.

Riktvärde helgfri vardag, kl.19.00–22.00 40 dBA

Riktvärde lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 35 dBA

Citybanan

För Citybanan föreskrev mark- och miljödomstolen (Deldom 2012-08-31, Mål nr M 2301-07, M 1659-07, M 4128-08) villkor för ordinarie arbetstider för sträckan Tomtebodavägen till Riddarholmen

Ordinarie arbetstider är ovan jord helgfri måndag-fredag mellan klockan 07.00-19.00 samt under jord mellan klockan 07.00- 22.00.

Efter tillsynsmyndighetens beslut får dock sådana arbeten förekomma även under övrig tid.

Sträckan från Riddarholmen och söderut hanteras genom kontrollprogram som anger samma ordinarie arbetstider som ovan. Avvikelse får dock ske genom samråd med tillsynsmyndigheten istället för genom beslut.

Riktvärde helgfri vardag, kl.19.00–22.00 45 dBA

Riktvärde lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 35 dBA

Norra Länken

Byggandet av Norra Länken regleras genom kontrollprogram.

Ordinarie arbetstider för projektet är helgfri måndag – fredag kl. 07.00-22.00. Arbeten på andra tider får ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Riktvärde helgfri vardag kl.19.00–22.00 45 dBA

Riktvärde lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 35 dBA

Trafikplats Kristineberg

Byggandet av Trafikplats Kristineberg regleras genom kontrollprogram.

Ordinarie arbetstid är helgfria måndagar-fredagar kl. 07.00-22.00, arbeten på andra tider får ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Riktvärde helgfri vardag kl.19.00–22.00 35 dBA

Riktvärde lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 35 dBA

E 18

Byggandet av E18 regleras genom kontrollprogram.

Ordinarie arbetstid är helgfri måndag till fredag kl. 07.00-22.00. Arbeten på andra tider får ske i samråd med tillsynsmyndigheten.

Riktvärde helgfri vardag kl.19.00–22.00 35 dBA

Riktvärde lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 35 dBA

Slussen

Mark- och miljööverdomstolens avgörande 2015-01-21 i mål nr M 2008-14 föreskriver följande:

Ordinarie arbetstid för luftburet buller är helgfri vardag kl. 07.00-19.00. Ordinarie arbetstid för stomljud är helgfri vardag kl. 07.00-22.00.

Arbeten på andra tider får ske om det finns särskilda skäl och efter tillsynsmyndighetens godkännande

Riktvärde helgfri vardag kl.19.00–22.00 35 dBA

Riktvärde lördag, söndag, helgdag kl. 07.00-19.00 35 dBA

Sammanfattning av praxis vid stomljudsstrandens arbeten

Som redovisas ovan ligger förvaltningens föreslagna ändring av bullervillkor med avseende på ordinarie arbetstider för Förbifart Stockholm i linje med väl etablerad praxis, och av domstol fastställda villkor för andra stora projekt. Inget annat projekt har haft lördagar som ordinarie arbetstid vid bulleralstrandens arbeten. Mark- och miljödomstolens generella tillstånd för projekt Förbifart Stockholm att bedriva stomljudsstrandens arbeten, inklusive överskridanden av riktvärden, under lördagar kl. 09.00-17.00 är således en förskjutning av gällande praxis.

Tidigare genomförda och pågående stora projekt har haft likartade riktvärden för buller med en viss variation av bullervärden för stomljud kvällstid. Till exempel har Citybanan genom mark- och miljödomstolens domslut 45 dBA mot förvaltningens förslag till yrkande på 40 dBA i föreliggande mål. Praxis med avseende på bullernivåer för stomljud helgfri vardag kl. 19.00–22.00 är inte helt tydlig. Det har förekommit mindre variation av riktvärden kvällstid, främst beroende på olika förutsättningar, men även beroende på olika domslut. Genom två domslut i mark- och miljödomstolen, för Citybanan och för Förbifart Stockholm har domstolen föreskrivit en nivå om 45 dBA. Mark- och miljööverdomstolen har dock föreskrivit 35 dBA för projekt Slussen. Förvaltningen framhåller dock att samtliga projekt har riktvärdet 35 dBA för buller inomhus lördagar, söndagar och helgdagar kl. 07.00-19.00.

Mark- och miljödomstolens dom för Förbifart Stockholm anger 45dBA lördagar 09.00-17.00 som är en nivå 10 dBA högre än något annat projekt samt 10 dBA högre än riktvärdena i NFS 2004:15,

därtill föreskrivs det på en tid där inget annat projekt har ordinarie arbetstid och det ges dessutom möjlighet att överskrida nivåerna på samma tid utan samråd med tillsynsmyndigheten. I domen görs heller ingen skillnad på vart dessa arbeten sker och vilken risk för störning som föreligger, de får ske under tätbebyggda områden likväl som obebyggda områden och under vattenmassor.

Förvaltningen menar att sammantaget med utökade arbetstider, högre riktvärden samt färre samråd, innebär villkoren ett avsteg från gällande praxis. En praxis etablerad både genom förfarandet av kontrollprogram tillika föreskrivengenom domslut i mark- och miljödomstolen likväl mark- och miljööverdomstolen.

Nämnden föreslås vidhålla sitt yrkande från mark- och miljödomstolen gällande ovan föreslagna ändringar av riktvärden. De av miljöförvaltningen föreslagna tiderna och riktvärdena ligger i linje med gällande praxis. Nämnden har för andra projekt accepterat ett avsteg från NFS 2004:15 att bedriva stomljudsalstrande arbeten även kvällstid helgfri vardag mellan kl. 19.00–22.00 med riktvärdet 40 dBA, NFS 2004:15 anger 35 dBA för motsvarande tid. Domstolens föreskrivna villkor med ett generellt tillstånd till arbeten samt överskridanden för lördagar kl. 09.00-17.00 innebär ytterligare avsteg.

Det innebär att boenden riskerar att utsättas för stomljusbuller över angivna värden under sex dagar i veckan utan att samråd behöver ske vid överskridanden eller för arbeten mellan kl. 09.00-17.00 på lördagar. Samråd behövs heller inte för arbeten på annan tid under dygnet så länge angivna värden innehålls.

Samråd

Gällande samråd framhåller förvaltningen samma principiella synpunkter för stomljud som framförts under rubriken *samrådsförfarande* och *praxis vid samråd* med avseende på villkor för luftburet buller.

Nya slussens bullervillkor jämfört med föreslagna ändringar

Nämnden föreslås yrka att mark- och miljööverdomstolen ändrar mark- och miljödomstolens bullervillkor i enlighet med förvaltningens förslag. I andra hand föreslås nämnden yrka att domstolen föreskriver samma bullervillkor för projekt Förbifart Stockholm som mark- och miljööverdomstolen föreskivnit för projektet nya Slussen. Innebörden av förvaltningens föreslagna ändringar av domstolens villkor är i stort densamma som för nya

Slussens villkor. Det som i praktiken skiljer är riktvärdet för kvällstid kl.19.00–22.00 där nya Slussen har 35 dBA för allt buller och föreslaget ändringsyrkande för Förbifart Stockholm yrkar på 40 dBA för stomljud under samma tid.

Förvaltningens föreslagna ändringsyrkande utgår från mark- och miljödomstolens villkor för buller. Förvaltningen menar dock att mark- och miljööverdomstolens föreskrivna bullervillkor för projekt Slussen är tydliga och lätta att förstå och har därför inget emot att villkoren formuleras på sådant sätt.

Kompensationsåtgärder

Mark- och miljödomstolens domskäl

Mark- och miljödomstolen avslog nämndens yrkande om kompensationsåtgärder med stöd av 16 kap 9§ miljöbalken med följande domskäl:

Mark- och miljödomstolen anser att det med anledning av den ansökta verksamhetens påverkan på naturreservat inte kommer att ske något sådant intrång i allmänna intressen, inklusive naturvårdsintressen, som kan vara grund för att förena ett tillstånd avseende Sätterskogens naturreservat, en dispens avseende Grimsta naturreservat, tillstånd till grundvattenbortledning eller tillstånd som rör Stordiket och Igelbäcken med kompensationsåtgärder enligt 16 kap. 9 § första stycket 3 miljöbalken. Miljö- och hälsoskyddsnämndens yrkande om detta ska därför avslås.

Förvaltningens motivering till förslag om yrkande

Mark- och miljödomstolen har inte närmare motiverat varför domstolen anser att de åtgärder som nu vidtas i de berörda naturreservaten inte utgör sådana ingrepp som behöver kompenseras enligt reglerna i 7 kap 7 § miljöbalken. Av bestämmelsen följer ju ett uttryckligt krav på kompensationsåtgärder i skälig utsträckning vid beslut om dispens..

7 § Länsstyrelsen eller kommunen får helt eller delvis upphäva beslut som den har meddelat enligt 4-6 §§, om det finns synnerliga skäl.

Länsstyrelsen eller kommunen får meddela dispens från föreskrifter som den har meddelat för ett naturreservat, om det finns särskilda skäl. Ett beslut om dispens upphör att gälla, om den åtgärd som avses med dispensen inte har påbörjats inom två år eller avslutats inom fem år från den dag då beslutet vann laga kraft.

Att regeringens tillåtelse behövs i vissa fall innan det beslutas om upphävande eller dispens för ett sådant särskilt skyddsområde eller särskilt bevarandeområde som anges i 28 § följer av 29 §.

Beslut om upphävande eller dispens får meddelas endast om intrånget i

naturvärdet kompenseras i skälig utsträckning på naturreservatet eller på något annat område.

Mark- och miljödomstolens tillståndsdom utgör ett beslut om dispens enligt 7 kap 7 § miljöbalken. Enligt sista stycket i bestämmelsen skall intrånget kompenseras i skälig utsträckning. Mark- och miljödomstolen har redovisat de intrång som sker, men anser trots detta att ingreppen inte behöver kompenseras. Om denna bedömning sker efter någon skälighetsprincip så har domstolen inte närmare utvecklat den bedömningen. Möjligen avser domstolen att 7 kap 7 § bara skulle rikta sig till kommuner och länsstyrelser och att en dispens som prövas av domstol inte omfattas av kravet på kompensation. Det bör därvid understrykas att domstolen prövar dispensfrågan i tillståndsärendet för att projektet skall bedömas i ett sammanhang. Normalt skulle dispens dock ha meddelats av kommunen eftersom det här är fråga om kommunala naturreservat. Den prövning som domstolen nu vidtar i kommunens ställe skall dock ske på samma villkor som om kommunen hade att besluta om dispensen. Det är dessutom praktiskt att kompensationsfrågan kan prövas i ett sammanhang och att Trafikverket inte behöver inge en dispansansökan för varje enskilt naturreservat.

Miljö- och hälsoskyddsämnden föreslås därför yrka att mark- och miljööverdomstolen med stöd av 7 kap 7 § och 16 kap 9 § miljöbalken ska fastställa särskilda villkor om kompensationsåtgärder för de intrång i allmänna intressen som förväntas uppstå inom Hansta, Grimsta och Sätreskogens naturreservat samt Igelbäckens kulturresevat till följd av byggandet av Förbifart Stockholm.

Syftet med stadens naturreservat är att bevara och stärka biologisk mångfald, möjlighet till rekreation och upplevelse av det kulturhistoriska landskapet, för dagens stockholmare och för kommande generationer.

Förvaltningen menar att byggandet av Förbifart Stockholm leder till intrång i naturvärden och andra allmänna intressen genom de ytor naturmark som tas i anspråk eller blir utsatta för buller under anläggningstid och drifttid. Även efter vidtagna skyddsåtgärder kvarstår skador som bör kompenseras.

Byggnationen av Förbifart Stockholm leder till en inskränkning av det rörliga frilufslivet under så pass lång tid att det står i motsats till reservatens syfte. Buller, avstängning av arbetsområden, omläggning av stigsystem och avverkning av skog kommer att påverka besökarnas upplevelse av reservaten. Närboende, förskolor och andra verksamheter kommer att få minskade möjligheter att kunna utnyttja stadens rofyllda platser under minst 8 år i Hansta, Igelbäcken, Sättra och Grimsta.

I delar av reservaten i Hansta och Igelbäcken kommer bullret också att öka när vägen är färdigbyggd och stora ytor kommer permanent att försvinna.

Hästa gård - som är Stockholms stads enda lantbruk, kommer att påverkas negativt genom avstängda betesmarker och ökat buller. Verksamheten är ett av världens största tätortsnära lantbruk och har stor betydelse för att bevara kulturlandskapet i Igelbäckens kulturresevat, men har också ett stort pedagogiskt värde för förskolor och andra verksamheter.

Vägbygget kommer också att försämra möjligheten att bevara den biologiska mångfalden i staden. I Sätmaskogen riskerar en grundvattensänkning påverka 34 % av reservatet yta vilket kan leda till mindre variationsrika naturmiljöer. I Igelbäckens kulturresevat kommer ca 5 % av den totala ytan i reservaten helt att tas i anspråk. Värdefulla ädellövmiljöer, barrskogsmiljöer, betesmarker och fornlämningar kommer där att påverkas eller försvinna helt vilket påverkar både upplevelsevärde och den biologiska mångfalden i reservaten. I Hansta har 4% av reservatets yta upphävts på grund av vägbygget och stora ytor värdefull skogsmiljö och kommer här att försvinna.

Sammantaget leder åtgärder som utförs inom ramen för byggandet av Förbifart Stockholm till störningar av det rörliga friluftslivet, och till att områdenas naturmiljöer blir mindre variationsrika, vilket motverkar syftet med reservatsskyddet. Förlusten av naturmiljöer leder i sin tur till att upplevelsevärde av såväl natur-som kulturlandskap för besökarna minskar under väsentlig tid.

Förvaltningen anser att Förbifartens påverkan på natur och kulturmiljön i Stockholms natur- och kulturresevat är mycket stor och att det därför finns starka skäl att ställa krav på att förluster av naturvärden och upplevelsevärden ska kompenseras.

De förbehåll som finns i reservatsbesluten för Grimsta och Igelbäcken innebär att reservaten inte ska hindra att Förbifart Stockholm byggs. Förvaltningen menar att krav på kompensation inte behöver utgöra ett sådant hinder. Nämnden föreslås därmed vidhålla sitt tidigare yrkande i mark- och miljödomstolen att domstolen ska göra en samlad prövning av projektets påverkan och meddela villkor om kompensationsåtgärder enligt 7 kap 7 § och 16 kap 9 § miljöbalken.

Mark- och miljödomstolen avslog nämndens yrkande i denna del, det finns skäl att betvivla riktigheten i det slut som domstolen har kommit till. Mark- och miljödomstolens avslog yrkandet utan vidare motivering, domstolens beslut ger således ingen ledning om hur bestämmelsen ska tillämpas, rättsläget är därmed oklart. Förvaltningen menar därför att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att saken prövas av högre rätt.

I övrigt hänvisar miljöförvaltningen till vad som anförts av nämnden i underinstanserna.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anhåller om möjlighet att närmare utveckla sin talan i sak om prövningstillstånd meddelas.

Slut

Bilaga. Mark- och miljödomstolens villkor.

För domslutet i sin helhet hänvisas till trafikverkets hemsida.
<http://www.trafikverket.se/Privat/Projekt/Stockholm/Forbifart-stockholm/Dokument/>

Domslut Projekt Nya Slussen mål nr M 2008-14.
<http://bygg.stockholm.se/Alla-projekt/Slussen/Beslut-och-handlingar/Miljodomsansokan/>